
YENİLENDİK

10 SINIF

Coğrafya

Kazanım Sorularından Yeni Nesil Sorulara Geçiş

► Anlaşılır
► Öğretici
► Pratik
ÖĞRETMENİN
DERS NOTLARI

10. SINIF COĞRAFYA

EDİTÖR

Turgut MEŞE

YAZAR

Komisyon

Bütün hakları Editör Yayınevine aittir.

Yayıncının izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekânîk yollarla ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

ISBN

978-605-280-361-5

SERTİFİKA NO

40613

KAPAK TASARIMI

Editör Yayınevi Dizgi Ekibi

SAYFA TASARIMI

Editör Yayınevi Tasarım Ekibi

BASKI VE CİLT

ANKARA

İLETİŞİM

İvedik Organize Sanayi Matbaacılar Sitesi

1518 Sok. Mat-Sit İş Merkezi No:2/20

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 20 33 - 0 505 925 57 81

Fax: 0312 342 23 58

www.editoryayinevi.com

Kitap hakkında görüş ve önerileriniz için

WhatsApp hattımız: 0 542 262 03 37

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE: DOĞAL SİSTEMLER

DÜNYA'NIN TEKTONİK OLUŞUMU	5
JEOLOJİK ZAMANLAR	7
İÇ KUVVETLER VE İÇ KUVVETLERİN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ	9
YER KABUĞUNUN MALZEMESİ: KAYAÇLAR	13
TÜRKİYE'DE İÇ KUVVETLER VE İÇ KUVVETLERİN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ	18
DIŞ KUVVETLER VE DIŞ KUVVETLERİN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ	20
TÜRKİYE'DE DIŞ KUVVETLERİN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ	30
TÜRKİYE'NİN ANA YER ŞEKİLLERİ	35
YERYÜZÜNDEKİ SULAR	38
TÜRKİYE'DEKİ SULAR VE BU SULARIN KULLANIMI	43
TOPRAK OLUŞUMU VE TOPRAK TİPLERİ	47
TÜRKİYE'DE TOPRAK OLUŞUMU VE TOPRAK TİPLERİ	51
TÜRKİYE'DE TOPRAK KULLANIMI	53
BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN SINIFLANDIRILMASI VE DAĞILIŞI	56
TÜRKİYE'NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ	58
TEST - 1	62
TEST - 2	68
TEST - 3	76
TEST - 4	83
TEST - 5	88

2. ÜNİTE: BEŞERİ SİSTEMLER

NÜFUSUN ÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ	93
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DÜNYA NÜFUSU	95
YERYÜZÜNDE NÜFUS DAĞILIŞI	95
NÜFUS PİRAMİTLERİ	97
TÜRKİYE NÜFUSUNUN GELİŞİMİ	98
TÜRKİYE NÜFUSUNUN DAĞILIŞI	99
TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ	101
YERYÜZÜNDE GÖÇLER	102
TÜRKİYE'DE GÖÇLER	105
GÖÇÜN ETKİLERİ	107
EKONOMİK FAALİYET TÜRLERİ	107
EKONOMİK FAALİYETLER VE ÜLKELER	108
TEST - 1	109
TEST - 2	113
TEST - 3	119
TEST - 4	123

3. ÜNİTE: BÖLGELER VE ÜLKELER

ULUSLARARASI ULAŞIM HATLARI	127
TEST - 1	133

4. ÜNİTE: ÇEVRE VE TOPLUM

AFETLERİN NEDENLERİ VE AFETLERİN DAĞILIŞI	138
AFETLERDEN KORUNMA	151
TEST - 1	154
CEVAP ANAHTARI	158

EDITÖR YAYINEVİ

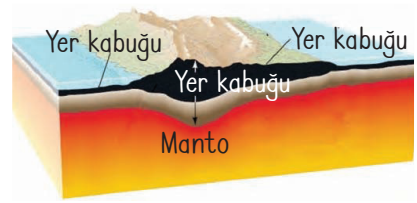
[DÜNYA'NIN TEKTONİK OLUŞUMU]

• DÜNYA'NIN YAPISI

- * Dünya bilim adamları evrenin oluşumuyla ilgili olarak birçok teori ortaya atmışlardır.
- * Bu teoriler arasında en çok tutulana Big Bang (Büyük Patlama) teorisi dir.
- * Big Bang teorisine göre evren, yaklaşık olarak 13,7 milyar yıl önce bir patlamayla oluştu. Patlamanın devamında evren genişledi.
- * Edwin Hubble adlı bilim adamı, galaksilerin birbirinden ayrıldığını keşfetti.
- * Büyük Patlama (Big Bang) teorisine katkı sunan bilim adamlarından bir diğeri de Stephen Hawking'tir.
- * Evrenin oluşumundan yaklaşık 10 milyar yıl sonra oksijen, gaz ve toz bulutlarının dönmesiyle Güneş Sistemi oluştu.
- * Yoğun gazlar, Güneş Sistemi'ni diğ er gazlar da belirli bölgelerde toplanarak gezegen ve uyduları meydana getirdiler. Dünya da bu şekilde oluştu.
- * Dünya kendi eksenini etrafında dönünce dışardan içeriye doğru soğumaya başladı.
- * Bu dönme sonucunda sıcaklık ve yoğunlukları farklı olan yer kabuğu (litosfer), manto ve çekirdek katmanları oluştu.

• YER KABUĞU (LİTOSFER-TAŞ KÜRE)

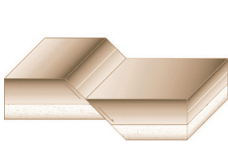
- * Yerin üst katmanıdır. Kayaçlardan oluşmaktadır, bundan dolayı litosfer veya taş küre adı da verilir. Yoğunluğu diğ er katmanlara göre azdır.
- * Yer kabuğunun kalınlığı okyanus tabanlarında az, karalarda fazladır.
- * Yer kabuğu Dünya'nın yaklaşık yüzde birini oluşturur.
- * Sial (silisyum ve alüminyum - granitik kabuk) ve sima (silisyum ve magnezyum - bazaltik kabuk) olmak üzere ikiye ayrılır.
- * Sial karaların altında kalın, okyanusların altında incedir. Sima ise karaların altında ince, okyanusların altında kalındır.

• MANTO (PİROSFER - ATEŞ KÜRE)

- * Alt ve üst manto diye ikiye ayrılır. İç kuvvetlerin kaynağıdır. Akışkan ve kızgın hâledir. Dünya'nın yaklaşık üçte ikisini oluşturur.

- * Faylar **normal**, **ters** ve **yanal** atımlı olarak sınıflandırılır.

Normal Fay

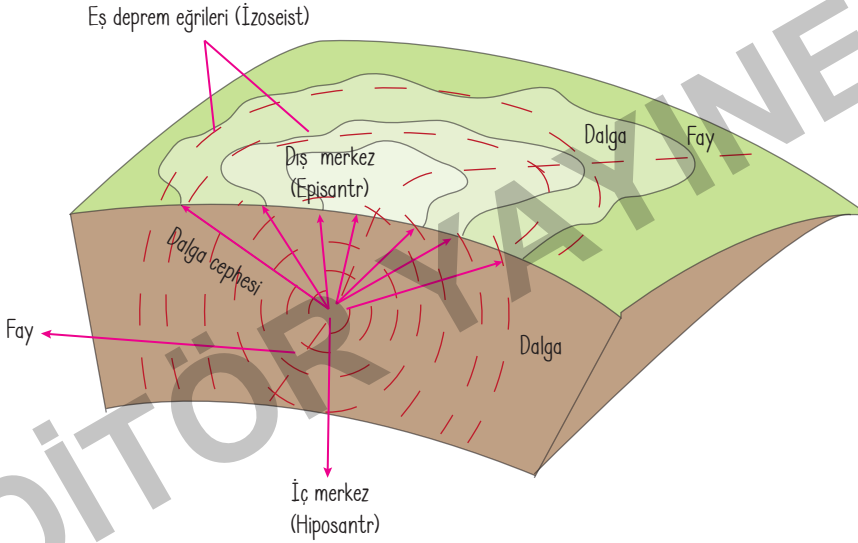

Ters Fay

Yanal Atımlı Fay

- * Depremlerin meydana geldiği yere **iç merkez** (hiposantr) denir.
- * En çok zarar verdiği yere **dış merkez** (episantr) denir.
- * Deprem dalgalarına **izoseist** denir.

- * İç merkez ile dış merkez arasındaki mesafeye **odak derinliği** denir.
- * Depremin şiddeti; büyüklüğüne, süresine, arazinin yapısına ve odak derinliğine bağlıdır.
- * Depremden korunmak için gevşek yapılı olan alüvyal topraklardan kaçınılmalı; sert (granit) ve sağlam arazilere yerleşim birimleri kurulmalıdır.
- * Deprem dalgaları P (primer), S (sekonder), R (rayleigh) ve L (love) harfleriyle adlandırılır.
- * P dalgaları boyuna dalgalar olarak adlandırılır.
- * Sismografa ilk ulaşan dalgadır ve hızlıdır. Yıkıcı etkisi düşüktür.
- * S dalgalarına enine dalgalar denir.
- * R dalgaları düşey ve yatay yönde karışık salınımlar oluşturur.
- * L dalgaları yeryüzüne en son ulaşır.
- * Yeryüzünde sarsıntılar oluşturur ve yıkımlar meydana getirir.

- * Oluştukları yere göre püskürük kayalar; iç püskürük ve dış püskürük kayalar olmak üzere ikiye ayrılır:

İÇ PÜSKÜRÜK (DERİNLİK) KAYAÇLAR

- * Lavların yer kabuğu içerisinde soğuması sonucunda oluşmuş kayalardır. Lavların yavaş soğumasından dolayı bu kayalar iri tanelidirler. Üzerlerindeki tabakaların zamanla aşınması sonucu yeryüzüne çıkarlar. Bu kayaların yaygın olanları; granit, siyenit, diyorit ve gabrodur.
- * İç püskürük kayalar, üzerlerindeki katmanlar aşınınca ortaya çıkar. Sertlik dereceleri yüksektir. Bundan dolayı çevresindeki materyaller aşınınca kayalar kabartı olarak ortaya çıkar.

Granit: İç püskürük bir taştır. Kuvars, mika ve feldspat mineralleri içerir. Taneli olması nedeniyle mineralleri kolayca görülür.

Siyenit: Yeşilimsi, pembemsi renkli iç püskürük bir taştır. Adını Mısır'daki Syene (Asvan) kentinden almıştır. Siyenit dağılınca kil oluşur.

Diyorit: Birbirinden kolayca ayrılabilen açık ve koyu renkli minerallerden oluşan iç püskürük bir taştır. İri taneli olanları, ince tanelilere göre daha kolay dağılır.

Gabro: Demir ve magnezyum bakımından zengindir. Genelde parlatılabilen gri renkli benekli siyah bir taştır.

NOT

- Granit taşlarının oluşturduğu bloklarla meydana gelmiş topoğrafyaya **tor topoğrafyası** denir. En güzel örneğini Aydın - Çine'de görebiliriz.

DİŞ PÜSKÜRÜK (YÜZEY) KAYAÇLAR

- * Lavların yeryüzünde soğuması sonucu oluşmuş kayalardır. Yeryüzüne çıkan lavlar atmosfere temas ettiğinde soğuma hızlı bir şekilde gerçekleşir. Genellikle koyu renkli ve ince tanelidirler. Bu kayaların en yaygın olanları; andezit, bazalt, obsidyen (volkan camı) ve tüftür.

Bazalt: Koyu gri ve siyah renklerde olan dış püskürük bir taştır. Mineralleri ince taneli olduğu için ancak mikroskopla görülebilir. Bazalt demir içerir. Bu nedenle ağır bir taştır.

Andezit: Eflatun, mor, pembemsi renkli dış püskürük bir taştır. Ankara taşı da denir. Dağıldığında killi topraklar oluşur.

Obsidyen (Volkan Camı): Siyah, kahverengi, yeşil renkli ve parlak dış püskürük bir taştır. Magmanın yeryüzüne çıktığında aniden soğuması ile oluşur. Bu nedenle camı görünümüne sahiptir.

Volkanik Tüf: Volkanlardan çıkan kül ve irili ufaklı parçaların üst üste yığılması ile oluşan taşlara denir.

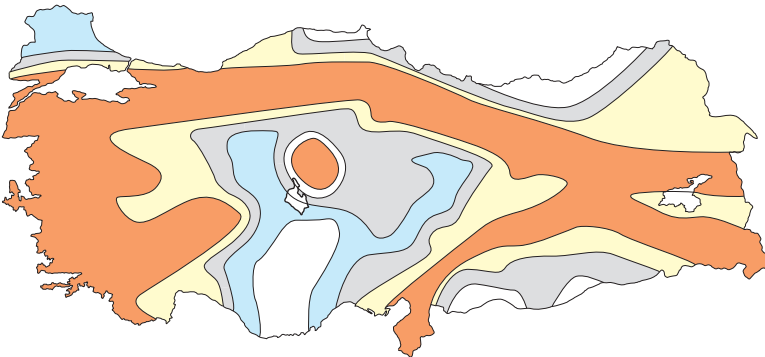
NOT

- Ülkemizdeki Nevşehir-Ürgüp-Göreme'deki peribacalarının oluşumunda volkanik tüfler etkili olmuştur.

- * Kaya ne kadar sert olursa aşınmaya karşı o kadar dirençli olur. Örneğin; bazalt ya da granit gibi dirençli kayalar üzerinde daha dik yer şekilleri gelişirken, kum taşı ve marn gibi yumuşak kayaların bulunduğu sahalarda daha düz ya da basık şekiller oluşmaktadır.
- * Vadi kenarlarında dirençli kayaların buldukları yerlerde daha dik yamaçlar bulunurken, yumuşak kayaların buldukları yerlerde daha az eğimli yamaçlar yer alır. Geçirimli kayalar içinden suyun geçmesine olanak sağlar.
- * Geçirimsiz kayalar ise suyun sızmasını engelledikleri için buralarda yüzeysel akış oldukça fazladır. Kireç taşı, dolomit ve jips gibi eriyebilen kayaların buldukları sahada yer altı sularının etkisiyle karstik şekiller gelişmektedir.
- * Yer kabuğu içerisinde yer alan elementler bir araya gelerek mineralleri oluşturmaktadır. Minerallerin katı halde bir araya gelmesiyle kayalar oluşmaktadır.
- * Kayalar genellikle iki ya da daha fazla mineralin bir araya gelmesinden oluşur. Örneğin; granit; kuvars, mika ve feldspattan oluşan bir kayadır. Bununla birlikte yalnız bir mineralden oluşan kayalar da vardır. Kalker sadece kalsiyum karbonat mineralinden oluşmaktadır.
- * Yer kabuğundaki kayalardan birçoğu milyonlarca yıl süren bir süreçle oluşmuştur. Ancak volkanik sahalarda püskürerek yeryüzüne çıkan lavlar atmosfer ile temas ederek kısa bir zamanda katılaşmış volkanik kayaları oluşturur.
- * Katılma kayaları, tarihi devirlerde insanlar tarafından kullanılmıştır. Volkan camı parçaları ok ve mızrak ucu olarak, heykel ve konut yapımında kullanılmıştır.
- * İç püskürük kayalar zemin kaplamasında, sünger taşı hafif olduğu için ısı yalıtımında kullanılmaktadır. Tortul kayalar, inşaat malzemesi (kireç taşı, alçı taşı) olarak, kömür ise ısınmada kullanılmaktadır. Başkalaşım kayalarda mermer birçok mimari yapıda kullanılmaktadır.

[TÜRKİYE'DE İÇ KUVVETLER VE İÇ KUVVETLERİN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ]

• TÜRKİYE'DE DEPREMLER

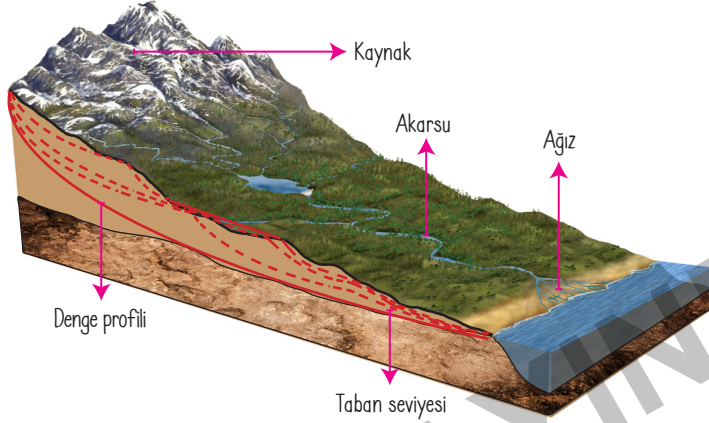

TÜRKİYE DEPREM BÖLGELERİ

- 1. Derece Deprem Bölgeleri
- 2. Derece Deprem Bölgeleri
- 3. Derece Deprem Bölgeleri
- 4. Derece Deprem Bölgeleri
- 5. Derece Deprem Bölgeleri

AKARSULARIN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ

- * Belirli bir yatak (vadi) içerisinde ve eğim boyunca akan sulara **akarsu** denir.
- * Aşınım ve birikim faaliyetlerinde akarsuyun akış hızı, yağış, eğim ve bitki örtüsü gibi faktörler etkilidir.

Kaynak: Akarsuyun doğduğu yerdir.

Ağız: Akarsuyun döküldüğü yerdir.

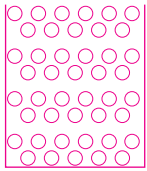
Debi (Akım): Akarsuyun belirli bir kesitinde saniyede geçen su miktarıdır.

Denge Profili: Akarsuyun yatağını derine ve enine aşındırmasıyla yatak eğimi azalır ve taban seviyesine yaklaşır. Aşındırmanın en son evresinde yatak eğiminin aldığı şekle **denge profili** denir. Akarsu yatağının denge profiline ulaşması ağızdan kaynağa doğru aşamalı bir şekilde gerçekleşir. Buna **geriye aşındırma** denir.

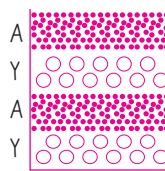
Havza: Akarsuyun kollarıyla birlikte sularını topladığı alana denir. Denizle bağlantılı havzalara **açık** (suları tatlı olur), bağlantısı olmayanlara (göle dökülürler) **kapalı** (suları acı, tuzlu veya sodalı) havza denir. (Tuz Gölü – Van Gölü, Göller Yöresi, Aras, Kura kapalı havzadır.)

Su Bölüm Çizgisi: Havzaları birbirinden ayıran sınırdır. En yüksek yerden geçerler.

Rejim: Akarsu akımının yıl içindeki dağılımına denir. Yıl içinde seviyesi çok az değişen akarsuların rejimleri düzenlidir. Düzensiz rejimlerin seviyeleri yıl içinde çok değişir.

Düzenli Rejim

Düzensiz Rejim
(2 kez yükselmiş 2 kez almış.)

• RÜZGÂRLARIN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ

- * Mekanik çözülmenin fazla olduğu, bitki örtüsünden yoksun, kurak alanlarda rüzgârlar daha etkili olur. Özellikle dönenceler çevresinde, kara içlerinde (karasal iklimlerde), ülkemizde İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da etkilerine rastlanabilir.

• RÜZGÂR AŞINDIRMA ŞEKİLLERİ

<p>Mantar kaya (Şeytan masası): Rüzgârların etkisi ile çöllerde oluşur. Kayanın orta kesimi rüzgârın sürüklediği kumullar ile aşınır.</p>	
<p>Yarılang: Gevsek yapıli kayaların zayıf kısımlarının aşındırılmasıyla hakim rüzgâr yönüne paralel uzanan oluklardır.</p>	
<p>Tafoni (Oyuklar): Rüzgârların sürüklediği taşlar kayalara çarparak delik oluştururlar. Oyuk biçimindeki aşınım şekilleridir.</p>	
<p>Şahit Tepe: Mantar kayaya benzerler. Sert tabakaların az, yumuşak tabakaların fazla aşındırılmasıyla oluşurlar.</p>	

• RÜZGÂR BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

<p>Kumullar: Kum yığınlarına denir. Çok kolay şekil değıştirirler. İstanbul ve Şile kıyılarında da rastlanır. Patara Plajı (Fethiye – Kaş)'nda kumullar bulunmaktadır.</p>	
<p>Barkan: Hilal biçiminde ayrılmış kum tepelerine denir. Rüzgârın esme yönünü gösterir.</p>	
<p>Lös: Rüzgârların yarı kurak bölgelerde oluşturduğu toprak türüdür. Taşınmış topraklardır. Güneydoğu Anadolu'da görülebilir.</p>	

BUZULLARIN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ

BUZUL AŞINDIRMA ŞEKİLLERİ

Hörgüç Kaya: Buzulların sert kayaları çizerek ve cilalayarak aşındırmasıyla oluşur. Dirençsiz kayalar çok aşınır, dirençli kaya az aşınır. Bundan dolayı deve hörgücünü andıran şekle benzer.

Sirk Buzulu (Buz Yatağı): Buz kütlelerinin aşındırmasıyla oluşan çukurluklardır. Bu çukurlara suların dolmasıyla sirk gölleri meydana gelir.

"U" Profili (Tekne) Vadi: Vadi içine yerleşen buzullar aşağıya doğru vadinin iki yamacını da aşındırır. Buzullar eridiğinde "U" profilinde vadi ortaya çıkar.

BUZUL BİRİKTİRME ŞEKİLLERİ

Moren: Buzulların taşıdıkları malzemeleri erime bölgesine biriktirmesiyle oluşurlar. Taşınmış topraklardır.

Drumlin: Buzul hareketi sonucu oluşan balina sırtı biçimindeki yığınaklara denir.

Sander Ovası: Buzullardan doğan akarsuların taşıdıkları alüvyonları düzlüklerde biriktirmesiyle oluşur.

DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU YER ŞEKİLLERİ

- * Denizlerin yüzeylerinde rüzgârların etkisiyle oluşan salınımlara **dalga** denir.
- * Deniz yüzeylerindeki suların, buldukları yerden başka alanlara taşınmasına **akıntı** denir.
- * Kıydan 200 m derinliğe kadar olan sığ deniz tabanına **kıta sahanlığı (şelf alanı)** denir.
- * Bu alanın az olduğu kıyılarda aşınım, geniş olduğu kıyılarda birikim şekilleri görülür.

Mağara ve Galeriler: Yer altı boşluklarına mağara, mağaralar arası geçişi sağlayan yerlere de galeri denir.

Düden (Su yutan) - Voklüz (Su çıkan): Yer üstü sularının yer altına daldığı yerlere düden, yer altına sızan suların yeryüzüne çıktığı yerlere de su çıkan (voklüz) denir.

Kör (Çıkmaz) Vadi: Ağız kısmı kapalı olan vadilerdir.

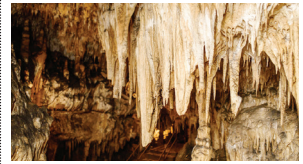

KARSTİK BİRİKİM ŞEKİLLERİ

Dikit: Mağara tabanlarında kirecin çökmesiyle oluşur.

Sarkıt: Mağara tavanlarında kirecin birikmesiyle oluşur.

Traverten: Karstik suların yeryüzüne çıktıktan sonra suyun basamaklı arazilerde tortullanması sonucu oluşur.

Sütun: Sarkıt ve dikitlerin birleşmesiyle oluşur.

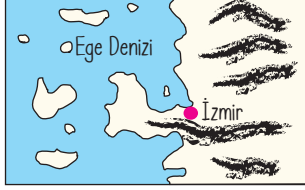

● KİYİ TİPLERİ

- * Kıyı tiplerinin oluşmasında deniz seviyesinin yükselmesi, yer kabuğundaki çökmeler, yer şekilleri, akarsular, dalgalar, buzullar, akıntılar ve gel -git gibi faktörler etkili olmuştur.
- * Ria ve dalmaçya kıyı tiplerinin oluşmasında iç kuvvetlerin de etkisi vardır.

Boyuna Kıyı Tipi

Enine Kıyı Tipi

Ria Kıyı Tipi

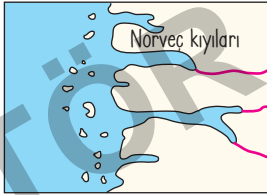
Dalmaçya Kıyı Tipi

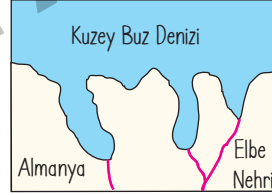
Liman Kıyı Tipi

Fiyord Kıyı Tipi

Skyer Kıyı Tipi

Haliç Kıyı Tipi

Boyuna Kıyı Tipi: Dağların kıyıya paralel uzanmasıyla oluşurlar. Girinti ve çıkıntı azdır. Doğal liman yönünden fakirdir. Kıta sahanlığı dardır. Deniz etkisi iç kesimlere sokulamaz. Falez oluşumu kolaydır. Kıyı ile iç kesim arasında ulaşım zordur.

Enine Kıyı Tipi: Dağların kıyıya dik uzandığı yerlerde görülür. Girinti - çıkıntı fazladır. Kıta sahanlığı geniştir. Falez oluşumu azdır. Doğal liman yönünden zengindir. Deniz etkisi, iç kesimlere sokulabilir. Kıyı ile iç kesim arasında ulaşım kolaydır.

Ria Kıyı Tipi: Akarsu vadilerinin sular altında kalması sonucu oluşurlar. Tektonik hareketlerle çökme veya deniz seviyesinin yükselmesi (transgresyon) ile sular altında kalmıştır.

Dalmaçya Kıyı Tipi: Kıyıya paralel uzanan dağlar arasındaki vadilerin deniz yükselmesi sonucu sular altında kalmasıyla oluşan adacık şeklindeki kıyı tipidir.

Limanlı Kıyı Tipi: Alçak kıyılarda geniş vadilerin deniz suları altında kalmasıyla oluşurlar.

Fiyord Kıyı Tipi: Buzul vadilerinin sular altında kalmasıyla oluşurlar. Norveç kıyıları örnektir. Yüksek enlemlerde görülür.

Falez

- * Dağların kıyıda başladığı ve kıyıya paralel uzandığı yerlerde dalga aşındırmasıyla oluşur. Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında falezlere rastlanır.

Tombolo

- * Saplı ada olarak adlandırılır. Kıyıya yakın bir ada ile kıyı arasının dalga ve akıntıların süreklediği materyallerle dolması sonucu oluşmuştur. Kapıdağ Yarımadası tombolaya örnek verilebilir.

Kıyı Oku

- * Dalga ve akıntıların sürüklediği kum ve çakılları kıyıda açıklara doğru biriktirmesiyle oluşur. Kıyı derinliğinin az olduğu yerlerde görülür. Fethiye — Ölüdeniz kıyı okuna örnek verilebilir.

KIYI TIPLERİ

- * Türkiye’de boyuna, enine, ria ve dalmaçya kıyı tipleri görülmektedir.

Boyuna Kıyı Tipi

- * Falezler yaygındır. Girinti ve çıkıntı azdır. Türkiye’de Karadeniz ve Akdeniz kıyılarının büyük bir bölümünde görülür.

Enine Kıyı Tipi

- * Dağların kıyıya dik uzandığı yerlerde görülür. Girinti ve çıkıntı fazladır. Edremit ile Kuşadası arası örnek verilebilir.

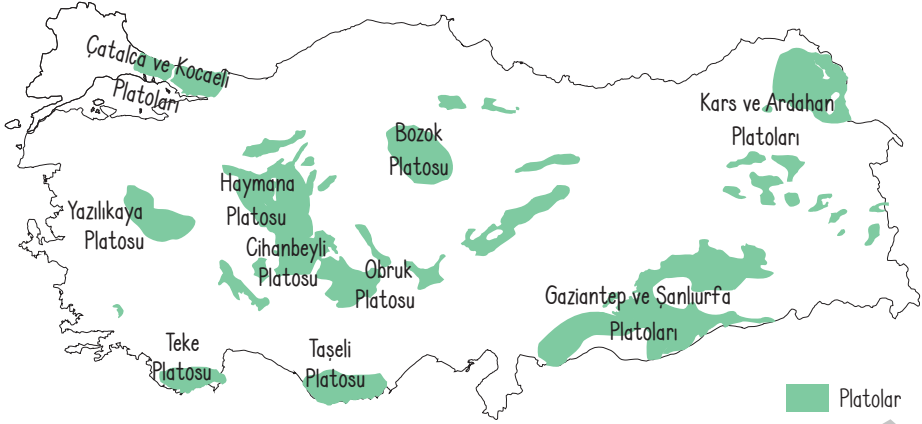
Ria Kıyı Tipi

- * Akarsu vadilerinin deniz altında kalmasıyla oluşur. Türkiye’de İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Güneybatı Anadolu’da Datça Yarımadası kıyıları örnektir.

Dalmaçya Kıyı Tipi

- * Kıyıya paralel uzanan dağların çökmesiyle meydana gelir. Türkiye’de Fenike — Kaş arası dalmaçya kıyı tipine örnektir.

Yatay Duruşlu Platolar: Obruk, Haymana, Bozok, Uzunyayla, Şanlıurfa, Yazılıkaya, Gaziantep platoları

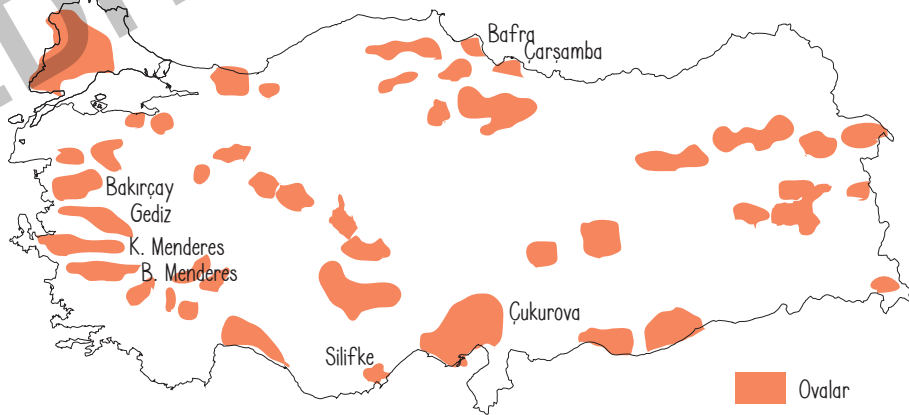
Karstik Platolar: Taşeli ve Teke (Nüfus seyrek)

Lav Platoları: Erzurum, Kars, Ardahan

Aşınım Platoları: Çatalca — Kocaeli (nüfusun fazla).

TÜRKİYE'NİN OVALARI

- * Türkiye'de ovalar oluşumlarına göre farklı özellikler gösterirler.
- * Ovaların bir kısmı iç kesimlerde, bir kısmı kıyılarda delta ovalarını oluşturur. İç kesimlerde tektonik ve karstik ovalar yer alır.

DELTA OVALARI (KIYI OVALARI)

- * Çarşamba (Kızılırmak), Bafra (Yeşilirmak) → Karadeniz
- * Bakırçay, Gediz, Büyük Menderes, Küçük Menderes Menemen → Ege
- * Seyhan, Ceyhan nehirleri üzerinde Çukurova (En büyük delta ovamız), Silifke (Göksu) → Akdeniz

Artezyen: İki geçirimsiz tabaka arasında bulunan suların insanlar tarafından sondaj yapılarak yüzüne çıkarılmasıyla oluşur. Türkiye'de ilk artezyen kuyuları Trakya'da şeker fabrikasının su ihtiyacını karşılamak için açılmıştır.

Karstik Kaynak: Kolay çözünen kayaların yaygın olduğu yerlerde kaya boşluklarında suların birikip tekrar yüzüne çıkmasıyla oluşur. Akdeniz Bölgesi'nde yaygındır.

Yamaç Kaynağı: Dağ veya vadi yamaçlarında yer altı sularının dışarı çıkmasıyla oluşurlar.

Fay Kaynak: Fay kaynaklarından suların çıkmasıyla oluşur. Yerin derinliklerinden geldiği için suları sıcak, mineral bakımından zengindir. En fazla Ege Bölgesi'nde görülmekle birlikte fay hatların geçtiği her yerde görülebilir. Kaplıcalar turizm açısından önemlidir. Fay kaynaklarının bazılarında elektrik enerjisi üretimi yapılmaktadır. Ülkemizdeki ilk jeotermal santral Denizli Sarayköy'dür.

• TÜRKİYE'NİN DENİZLERİ VE BOĞAZLARI

* Türkiye; Akdeniz, Karadeniz, Ege ve Marmara denizleriyle toplam 8333 km kıyı uzunluğuna sahiptir.

Marmara Denizi

- * Türkiye'deki en küçük iç denizdir.
- * Bir iç deniz olan Marmara, Asya ve Avrupa kısımlarını birbirinden ayırır.
- * Kıta sahanlığı geniştir. İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e, Çanakkale Boğazı ile Ege Denizi'ne bağlanır. Balıkçılık ve limandan dolayı önemli bir yere sahiptir.

Ege Denizi

- * Türkiye ile Yunanistan arasında yer alır.
- * Türkiye'nin kıyı şeridinin en uzun olduğu denizdir.
- * Girintisi ve çıkıntısı fazladır. Çok sayıda koy, körfez ve yarımada vardır.
- * Balıkçılık, liman etkinlikleri ve deniz turizmi bakımından önemli bir yere sahiptir.

İstanbul Boğazı

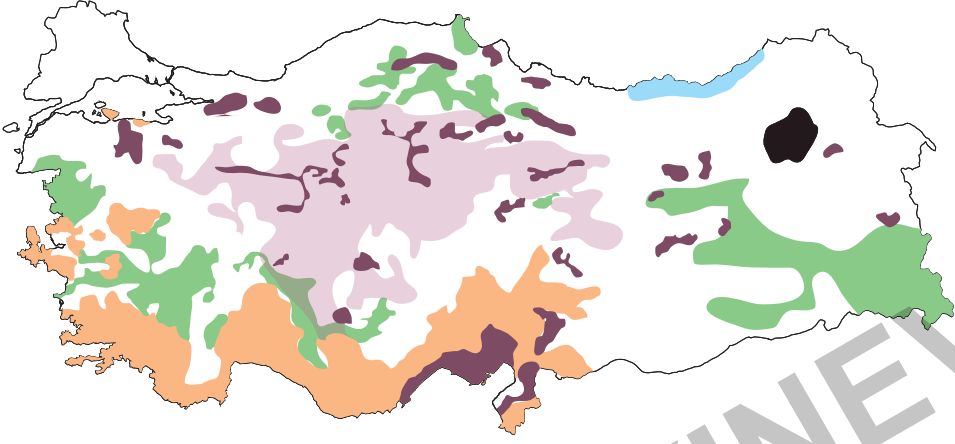
- * Dünya'nın en dar su yollarındandır. Marmara'yı Karadeniz'e bağlar. Stratejik bakımdan önemli bir boğazdır, Türkiye'nin jeopolitik önemini arttırmaktadır.
- * İstanbul Limanı Türkiye'nin ithalat ve ihracatında önemli bir yere sahiptir.

Çanakkale Boğazı

- * Marmara'yı Ege Denizi'ne bağlar. Balıkçılık bakımından önemlidir. Çanakkale Boğazı işlek su yollarındadır.

[TÜRKİYE'DE TOPRAK OLUŞUMU VE TOPRAK TIPLERİ]

● TÜRKİYE'DE BAŞLICA TOPRAK TIPLERİ

■ Kırmızı renkli terra rossa toprak	■ Kireçli orman toprakları
■ Kahverengi ve kestane rengi toprak	■ Alüvyal topraklar
■ Çernezyomlar (Kara topraklar)	■ Laterit topraklar

* Türkiye'de iklim, bitki örtüsü ve kayaların çeşitliliğine bağlı olarak birçok toprak türü oluşmuştur. Bu topraklar; zonal, azonal ve intrazonal olarak ayrılmıştır.

● ZONAL TOPRAKLAR

* Ana kaya üzerinde ve daha çok iklimin etkisiyle oluşan zonal topraklar Türkiye'deki en yaygın toprak grubunu oluşturur.

1. Kahverengi Orman Toprakları

* Orman altında gelişen kahverengi orman toprakları organik madde yönünden zengindir. Renkleri genellikle koyudur. Orman topraklarının yaygın olduğu yerler; Karadeniz'in büyük bir kısmı ve Yıldız Dağları orman alanlarıdır. Orman toprakları yağış miktarına göre kireçli ve kireçsiz orman toprakları olmak üzere ikiye ayrılır;

» Asit reaksiyonlu orman toprakları, (kireçsiz orman toprakları) Kuzey Anadolu Dağları ile Yıldız Dağları'nın denize dönük yamaçlarında görülür. Yağışın çok olmasından dolayı bu topraklarda yıkanma fazladır. Topraktaki minerallerin büyük bir kısmı alt katmanlara taşınmıştır. Yıkanmadan dolayı toprak gri renktedir. Kireçsiz orman toprakları, tarıma elverişli değildir.

» Kireçli orman toprakları, Kuzey Anadolu Dağları'nın güney yamaçları ile iç bölgelerdeki meşe ormanı altında görülür. Bu alanlarda yağış miktarı az olduğundan topraklarda yıkanma azdır. Toprağın üst katmanlarındaki mineraller fazla derinlere taşınmamıştır.

[BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN SINIFLANDIRILMASI VE DAĞILIŞI]

Bitki Toplulukları

Ağaç Formasyonu

- * Ekvatorial Yağmur Ormanları
- * Muson Ormanları
- * Karışık Ormanlar
- * Tayga Ormanları

Çalı Formasyonu

- * Maki
- * Garig
- * Psödomaki

Ot Formasyonu

- * Savan
- * Bozkır
- * Çayır
- * Tundra

AĞAÇ FORMASYONU

1. Ekvatorial Yağmur Ormanları: Sıcaklık ortalamasının yüksek, yağış miktarının fazla olduğu Ekvator ikliminde görülür. Yıl boyunca yeşil kalabilen uzun boylu geniş yapraklı gür bitkiler görülür. Geniş yapraklı bitkiler; kayın, gürgen, meşe, kavak, kestane, kızılgağaç ve dişbudak kışın yapraklarını dökerler. Amazon ve Kongo havzaları, Güneydoğu Asya Adalarında görülürler.

2. Muson Ormanları: Altı ay yağışlı altı ay kurak geçen muson ikliminde görülen bitki örtüsüdür. Kışın yapraklarını döken bu ormanlar sık ve gürdür. TEAK ağacı tanıtıcı bitkisidir. Hindistan, Japonya, Tayland, Endonezya, Kore, Filipinler, Doğu Çin ve Avustralya'nın kuzeybatısında görülür.

3. Orta Kuşak'ın Karışık Yapraklı Ormanları: Orta Kuşak'ta geniş ve iğne yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlardır. Batı Avrupa'nın Atlas Okyanusu kıyıları, Kuzey Amerika'nın batı ve güneydoğu kıyıları, Avustralya'nın doğusu ve Yeni Zelanda'da görülür.

4. Tayga Ormanları: Sert karasal iklim bölgelerinde iğne yapraklı ağaçlardan oluşan ormanlardır. Karaçam, sarıçam, köknar ve kızılçam örnekleridir. Kanada, İskandinav Yarımadası ve Asya'nın kuzeyinde görülür.

ÇALI FORMASYONU

1. Maki: Akdeniz ikliminin yaygın olduğu alanlarda görülen kısa boylu ağaç topluluklarıdır. Koca yemiş, defne, mersin, zeytin ve zakkum bu ağaç topluluklarından bazılarıdır. Maki bitki örtüsü her mevsim yeşildir. Türkiye, Kaliforniya çevresi, Şili'nin orta kesimleri ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Kap bölgesinde görülür.

2. Garig: Akdeniz iklim bölgelerindeki makilerin tahrip edilmesi ile oluşmuştur. Makilere göre daha kısa boyludurlar. Lavanta çiçeği, abdest bozan, sarı çiçekli nane, diken çalısı, yasemin, laden ve funda örnekleridir.

3. Psödomaki: Yağış miktarının fazla olduğu alanlarda ormanların tahrip edilmesi sonucu oluşan makiye benzeyen topluluklardır. Ülkemizde Karadeniz Bölgesi'nde görebiliriz. Fındık, ıhlamur, kocayemiş, yabani çilek, sandal ve menengiç örnekleridir.

OT FORMASYONU

1. Savan: Altı ayın yağışlı geçtiği, sıcaklık ortalamasının yüksek olduğu savan ikliminin bitki örtüsüdür. Uzun boylu ot topluluklarıdır. Brezilya, Mali, Çad, Zambia, Malavi, Nijer, Angola ve Sudan'da görülür.

4. I. Diyorit

II. Elmas

III. Kum taşı

IV. Gnays

Yukarıdaki kayalardan hangileri oluşum bakımından aynı kayaç grubunda yer alır?

A) I ve III

B) II ve IV

C) I ve II

D) III ve IV

E) I ve IV

5. I. Kokos

II. Nazka

III. Arabistan

IV. Avrasya

V. Afrika

Yukarıda verilen levhalardan hangileri Türkiye'yi etkilemez?

A) I ve II

B) I ve III

C) I ve IV

D) II ve IV

E) IV ve V

6. Aşağıdaki verilen olaylardan hangisi günümüze daha yakın bir jeolojik zamanda meydana gelmiştir?

A) Atmosferin oluşması

B) Taş kömürü yataklarının oluşması

C) İstanbul Boğazı'nın oluşması

D) Bakteri ve su yosunlarının ortaya çıkması

E) Kaledoniyen ve Hersinyen dağ sıralarının oluşumu

7. Yeryüzündeki kayaları oluşturan asıl kuvvet aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sıcak sular

B) Levha hareketleri

C) Akarsular

D) Depremler

E) Volkanizma

8. Lapyta, mağara ve polye gibi yer şekillerinin yaygın olduğu yerlerde hangi kayaç görülebilir?

A) Andezit

B) Bazalt

C) Kömür

D) Jips

E) Gnays

9. Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Dış çekirdek sıvı haldedir.

B) Yer kabuğu sial ve sima olmak üzere ikiye ayrılır.

C) Yerin derinliklerine indikçe yoğunluk ve basınç artar.

D) Çekirdeğe ağırlığından dolayı taş küre denilmektedir.

E) Manto akışkan ve kızgın haldedir.

10. Aşağıdaki kaynaklardan hangisi ülkemizde görülmez?

A) Gayzerler

B) Artezyen

C) Fay kaynağı

D) Vadi kaynağı

E) Karstik kaynak

10. Kıyıya paralel uzanan dağlar arasındaki vadilerin deniz yükselmesi sonucu sular altında kalmasıyla oluşan adacık şeklindeki kıyı tipidir.

Yukarıda tanımı verilen kıyı tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ria B) Dalmaçya
C) Boyuna D) Enine
E) Limanlı

11. Aşağıdakilerden hangisi Paleozoyik Dönem'in özelliklerinden biri değildir?

- A) Pangea'nın ikiye ayrılması
B) Taş kömürü yataklarının oluşması
C) İlk çok hücreli canlıların oluşması
D) Kaledoniyen ve Hersinyen dağ sıralarının oluşması
E) İlk deniz kabuklarının ortaya çıkması

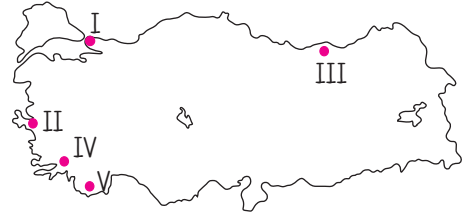
12. Ege Bölgesi'nde yer alan;

- Kaz, Madra, Yunt ve Aydın dağları horst
- Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ve Bakırçay ovaları ise graben olarak adlandırılır.

Horst ve grabenlerin oluşumunda aşağıdaki yer hareketlerinden hangisi etkili olmuştur?

- A) Deniz ilerleme ve gerilemeleri
B) Kırılmalar
C) Buzul hareketleri
D) Yükselme ve alçalmalar
E) Kıvrılmalar

13. Türkiye kıyılarının şekillenmesinde iç ve dış kuvvetler etkilidir.

Türkiye haritasında taralı alanların kıyı şekilleri aşağıdakilerden hangisinde yanlış eşleştirilmiştir?

- A) I - Skyer tipi kıyı
B) II - Enine kıyı
C) III - Boyuna kıyı
D) IV - Ria tipi kıyı
E) V - Dalmaçya tipi kıyı

14. Gediz, Bursa ve Menderes ovalarının deniz seviyesinden yükseltisi fazla, Erzurum, Yüksekova ve Başkale ovalarının yükseltisinden azdır.

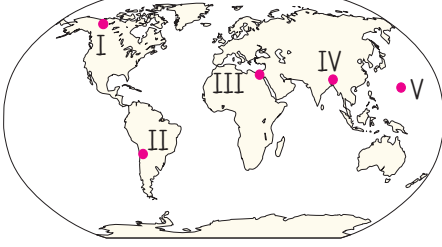
Bu bilgi Türkiye'deki ovalarla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisinin doğruluğunu kanıtlar?

- A) Ovalar genellikle kuzeyde bulunur.
B) Batıdan doğuya gidildikçe ovaların ortalama yükseltisi artmaktadır.
C) Ovaların tamamı tektonik olaylar sonucu oluşmuştur.
D) Ovalarda üretilen ürün çeşidi aynıdır.
E) Doğudaki ovalar batıdaki ovalara göre daha geniş bir alan kaplar.

22. Delta ovaları oluşabilmesi için;

- Kıyıda güçlü akıntılarının olmaması
- Gel-gitin görülmemesi
- Akarsuların bol miktarda alüvyal taşıması

gerekmektedir.

Buna göre haritada verilen yerlerin hangilerinde delta ovaları oluşumunun diğerlerine göre daha yavaş olması beklenir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) I ve IV E) III ve IV

23. Dünya'nın oluşumundan itibaren meydana gelen olaylar ve bu olaylar arasındaki ilişkinin kronolojik bir şekilde sıralanmasına jeolojik zaman cetveli adı verilir.

Jeolojik zaman cetvelinin hazırlanmasında;

- I. Yeryüzü şekillerinin oluşumu ve değişimi,
- II. Büyük ve güçlü imparatorlukların kurulması ve yıkılması,
- III. İklim değişiklikleri,
- IV. Bazı canlı türlerinin ortaya çıkması ya da yok olması

yukarıdaki olaylardan hangileri dikkate alınmamıştır?

- A) I ve II B) Yalnız IV C) Yalnız II
D) II ve III E) III ve IV

24. • Yerin derinliklerinde ani enerji boşanmaları sonucu yer kabuğunun kırılması ya da yaylanması
- Mantodaki, magmanın yeryüzüne doğru püskürtülmesi
 - Tortul tabakaların yandan gelen basınçlarla kırılması ya da kırılması
 - Yer kabuğunun geniş parçalarının, dikey doğrultuda alçalıp yükselmesi

Verilen bilgiler ile;

- I. Kıta oluşumu
- II. Volkanizma
- III. Dağ oluşumu
- IV. Toprak oluşumu
- V. Tektonik depremler

yukarıdaki olaylar eşleştirildiğinde hangi olay dışarıda kalır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

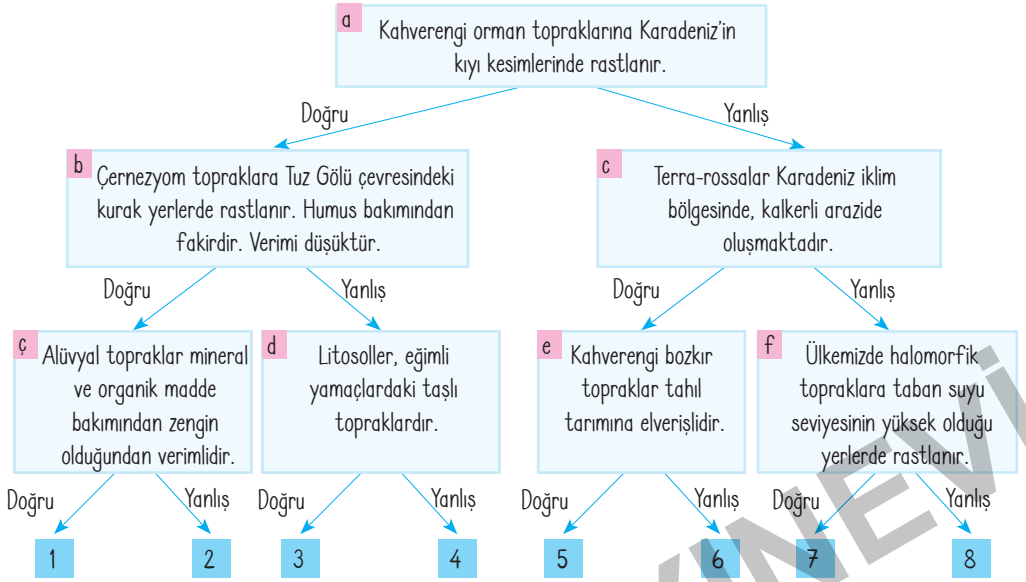
25.

- I. İndus
- II. Ganj
- III. Amazon
- IV. Kongo

Yukarıda verilen akarsulardan hangilerinin rejimi düzensizdir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

12.

Yukarıdaki kutucuklarda verilen ifadelerin doğru veya yanlış olduklarına karar verilerek ilerlendiğinde kaçınıcı çıkışa ulaşılır?

- A) 1 B) 3 C) 5 D) 7 E) 8

13. Ülkemizde dağlardan aşağıya inen sel sularının yükseklerden sürükleyerek getirdiği ve dağların eteklerinde biriktirdiği toprak türü aşağıdakilerden hangisidir?

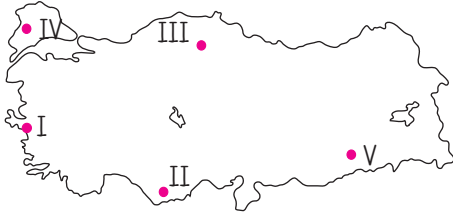
- A) Regosoller B) Tuzlu topraklar C) Kolüvyal topraklar
D) Lösler E) Kahverengi orman toprakları

14. Kayaçlar oluşumlarına göre; püskürük, tortul ve başkalaşım olmak üzere üçe ayrılır.

Kayaçlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi doğru bir bilgi değildir?

- A) Magmanın yerin derinliklerinde soğuyup katılaşmasıyla iç püskürük kayaçlar oluşur.
B) Andezit, bazalt, volkan camı ve tüf dış püskürük kayaçların başlıcalarıdır.
C) Suların içerisindeki eriyik malzemelerin çökmesi ile organik tortul kayaçlar oluşmuştur.
D) Başkalaşım (metamorfik) kayaçların sertlikleri ve dayanıklıkları yüksektir.
E) Taş kömürü, linyit, turba ve antrasit organik tortul kayaçlardır.

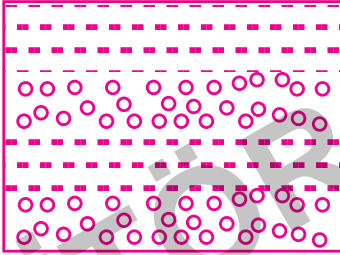
12.

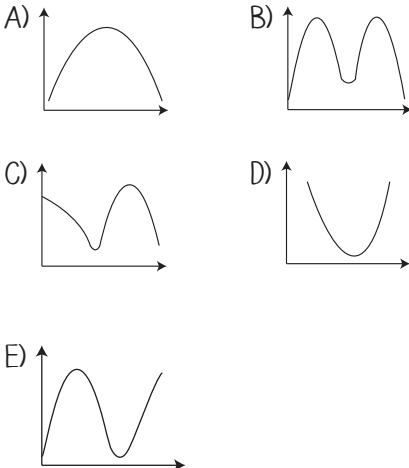
Orojenez sonucunda oluşmuş horst ve grabenler yukarıdaki haritada taralı alanlardan hangisinde görülür?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

13.

Yukarıda biriktirme kesiti verilen akarsuyun akım grafiği aşağıdakilerden hangisidir?

14. Aşağıdakilerden hangisi rüzgârların oluşturduğu biriktirme şekillerinden biridir?

- A) Mantarkaya B) Peneplen
C) Peribacaları D) Barkan
E) Kırgıbayır

15. Akdeniz Bölgesi'nde mağara, obruk, polye ve lapy gibi yer şekillerine sıkça rastlanır.

Akdeniz Bölgesi'nin hangi özelliği bu yer şekillerinin oluşumuna neden olur?

- A) Ortalama yükseltisinin fazla olması
B) Rüzgâr aşındırmasının etkili olması
C) Karstik arazinin geniş yer kaplaması
D) Çok sayıda göl bulunması
E) Kıta sahanlığının dar olması

16. Aşağıdakilerden hangisi üzerinde Türkiye'nin yer şekillerinin etkisi yoktur?

- A) Kısa mesafelerde iklim değişikliği
B) Kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım güçlüğü
C) Kıyı ile iç kesimler arasında yağış miktarının farklı olması
D) Akdeniz kıyılarında yazların sıcak ve kurak geçmesi
E) Ege kıyılarında denizin Akdeniz kıyılarına göre sığ olması

● NÜFUSUN ÖZELLİKLERİ

- * Nüfusun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılışı, okuryazar oranı, aktif kolların çalıştığı iş kollarına göre dağılışı, nüfus artış hızı, nüfusun kır ve kente göre dağılışı nüfusun özelliklerini oluşturur.
- * Ayrıca nüfusun nitelikleri de ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçütlerinden biridir.
- * Nüfusun yaş gruplarına ayrılmasında birçok ölçüt kullanılmaktadır.
- * En yaygın olanı üç ana yaş grubudur. 0-14 yaş arası çocuk nüfus, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus, 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfus olarak kabul edilmektedir.
- * Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus oranı fazla, çocuk nüfus oranı azdır.
- * Gelişmekte olan ülkelere ise yaşlı nüfus oranı az çocuk nüfus oranı fazladır.
- * Dünya genelinde kadın ve erkek nüfusu birbirine yakındır. Kadınların ortalama yaşam süresi erkeklerden daha uzundur. Bu durum yaşlı nüfus içinde kadın oranlarının fazla olmasını sağlamıştır. Göç gönderen ülkelere kadın nüfus oranı fazladır.
- * Gelişmiş ülkelere okuryazar oranı yüksek, gelişmemiş ülkelere ise okuryazar oranı düşüktür. Dünya genelinde okuryazar erkeklerin oranı kadınlardan fazladır. Okuryazar olmayanların çoğu Afrika, Arabistan Yarımadası, Doğu Asya ve Büyük Okyanus'taki adalarda yaşamaktadır.
- * 15-64 yaş arası olan nüfusa **çalışma çağındaki nüfus** denir. Gelişmiş ülkelere hizmet ve sanayi sektöründe çalışanların oranı, gelişmemiş ülkelere ise tarım sektöründe çalışanların oranı fazladır.
- * Gelişmiş ülkelere nüfusun önemli bir kısmı kentlerde yaşamaktadır.
- * Az gelişmiş ülkelere kırsal kesimde yaşayanların oranı fazladır. Kent nüfusunun en fazla olduğu kıta Kuzey Amerika, en az olduğu kıta Afrika'dır.
- * Yıllık nüfus artışı ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Gelişmiş ülkelere nüfus artış hızı düşük, az gelişmiş ülkelere nüfus artış hızı yüksektir.
- * Nüfus artış hızının düşük olması çocuk ve genç nüfus oranının düşmesine, yaşlı nüfus oranının artmasına neden olur.
- * Gelişmiş ülkeler üretici olduğu için genç nüfusa daha fazla ihtiyaç duyar. İhtiyaç duyulan bu genç nüfus göçlerle karşılanmaya çalışılır. Göçler ülkelere sosyal ve kültürel birçok soruna neden olur.
- * Az gelişmiş ve geri kalmış ülkelere nüfus artış hızının yüksek olması bir sorundur.
- * Nüfusun hızla artması kalkınma hızını düşürmekte, bağımlı nüfus ve işsizlik oranını arttırmaktadır.
- * Günümüzde nüfusun niteliklerine de önem verilmektedir. Ülkelerin kalkınmasında bilgi birikimi ve deney önemli bir yere sahiptir.

• TARİHTE MEYDANA GELEN BÜYÜK GÖÇLER

- * Göç hareketleri Türklerin Orta Asya'dan göçü, Kavimler göçü ve Yeni Dünya'ya göçü şeklinde olmuştur.

• TÜRKLERİN ORTA ASYA'DAN GÖÇÜ VE KAVİMLER GÖÇÜ

- * Türkler Orta Asya'da hayvancılıkla uğraşıp göçebe yaşıyorlardı. Türkler hayvanlarına otlaklar bulmak ve artan nüfusun yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla batıdan doğuya, kuzeye ve güneye doğru göç etmişlerdir.
- * Milattan sonra 4. yüzyılda batıya yapılan göçler Kavimler Göçü'nü başlatmıştır. Kavimler Göçü, Asya ile Avrupa kıtaları arasında gerçekleşmiştir.
- * Orta Asya'da yaşayan ve Türk kavimlerinden olan Batı Hunları Kavimler Göçü'nün nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.
- * Batı Hunları çeşitli sorunlardan dolayı Hazar Gölü'ne doğru göç etmiş ve Hazar Gölü ile Aral Gölü arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Daha sonra yaşadıkları şehirlerde çeşitli sorunların ortaya çıkması üzerine Hazar Gölü'nün kuzeyinden batıya doğru göç etmişlerdir.
- * Avrupa'ya ilerleyen bu topluluklar Ostrogotlar, Alanlar ve Vizigotlarla karşılaşmışlardır. Daha sonra bu kavimler Hunların baskısından dolayı batıya göç etmişler ve Avrupa'da Kavimler Göçü'nü başlatmışlardır.
- * Ostrogotların ve Vizigotların batıya doğru ilerleyip Roma topraklarına girmesi Roma topraklarının ayrılmasına neden olmuştur. Ayrıca bu hareket Avrupa'da bulunan diğer kavimleri de etkilemiştir. Farklı yönlere göç eden Germenler, Angıllar, Vikingler, Saksonlar ve Frenkler Avrupa'nın temellerini atmışlardır.

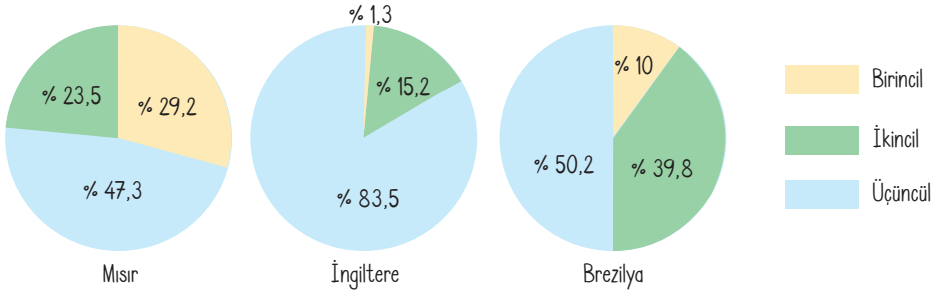
• YENİ DÜNYA'YA GÖÇLER

- * Amerika ve Avustralya Avrupalılar tarafından keşfedilmiş ve bunlara **Yeni Dünya** karaları denir.
- * Amerika kıtası 1492 yılında keşfedilmiş ve Amerika kıtasına ilk göçler Avrupa'dan gerçekleşmiştir.
- * Avrupa'nın hemen her ülkesinde insanlar bu kıtaya göç etmiştir.
- * Avrupalılar Amerika kıtasına yerleşerek buraya köle olarak çok sayıda Afrikalı getirmişlerdir.
- * Avustralya ve Yeni Zelanda Hollanda ve İngilizler tarafından keşfedilmiştir. İngilizler ve bazı Avrupa ülkelerinden bu yerlere göçler olmuştur.

• GÜNÜMÜZDE GÖÇLER

- * İşçi, mübadele, beyin, doğa olayları, sosyal olaylar, savaşlar ve mülteci göçleri yakın tarihte ve günümüzden gerçekleşen göçlerin nedenleridir.

6.

Yukarıdaki grafiklerde verilen ülkelerle ilgili aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılamaz?

- A) Mısır'da birincil ve ikincil ekonomik sektörlerde çalışanların oranı birbirine yakındır.
 B) Brezilya'da ikincil ekonomik sektörlerde çalışanların oranı diğer ülkelere göre daha fazladır.
 C) İngiltere'de birincil ekonomik sektörde çalışanların oranı Brezilya'da birincil ekonomik sektörlerde çalışanların oranından fazladır.
 D) İngiltere diğer ülkelere göre daha fazla gelişmiştir.
 E) Gelişmişlik düzeyleri farklı olan bu ülkelerde nüfusun iş kollarına göre dağılımı birbirinden farklıdır.

7. Aşağıdakilerden hangisi göçe neden olan beşeri faktörlerden biridir?

- A) Deprem
 B) Kuraklık
 C) Kan davası
 D) Su taşkınları
 E) Volkanik olaylar

9. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin nüfus miktarının azalmasına neden olan olaylardan biri değildir?

- A) Ölümler
 B) Afetler
 C) Kazalar
 D) Dış göçler
 E) İç göçler

8. Orta Asya'da çeşitli bölgelere yapılan Türk göçlerinin nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi gösterilemez?

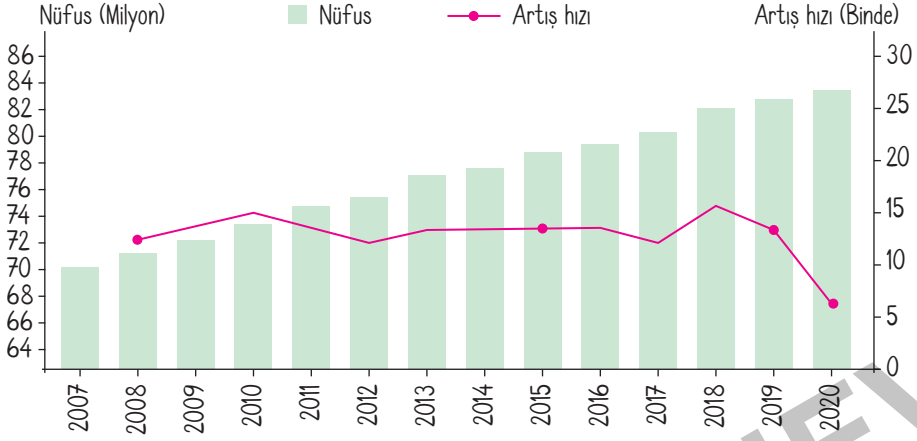
- A) Yeni yurtlar arama isteği
 B) Hayvan hastalıkları
 C) Kuraklık
 D) Güçlü bir devlet kurma isteği
 E) Otlak yetersizliği

10. Aşağıdakilerden hangisi geri kalmış ülkelere ait bir özellik değildir?

- A) Nüfusun büyük bölümü tarımla geçimini sağlar.
 B) Sanayi ürünleri ithal eder.
 C) Doğal koşullara bağımlılık azdır.
 D) Doğum ve ölüm oranı yüksektir.
 E) Ham madde ihraç eder.

18.

Nüfus ve Yıllık Nüfus Artış Hızı

Yukarıdaki grafikten aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Nüfus miktarının en düşük olduğu yıl 2007'dir.
- B) 2018 yılındaki nüfus artış hızı 2019'dan fazladır.
- C) Nüfus miktarının en fazla olduğu yıl 2020 olmasına rağmen, nüfus artış hızı en azdır.
- D) Nüfus artış hızı dengeli bir şekilde artmıştır.
- E) Nüfus miktarı sürekli olarak artmıştır.

19. Aşağıdaki ekonomik faaliyetlerden hangisi birincil ekonomik faaliyetler arasında yer alır?

- A) Turizm
- B) Sanayi
- C) Eğitim
- D) Sağlık
- E) Balıkçılık

20. İnsanların geçimlerini sağlamak amacıyla doğada var olan materyalleri kullanarak yaptıkları ekonomik faaliyetlere birincil ekonomik faaliyetler denilmektedir.

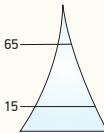
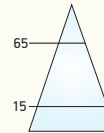
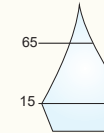
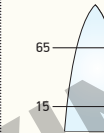
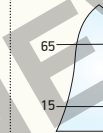
Buna göre aşağıdakilerden hangisi birincil ekonomik faaliyet olarak gösterilebilir?

- A) İnşaatçılık
- B) Mühendislik
- C) Hayvancılık
- D) Ayakkabıcılık
- E) Konfeksiyonculuk

21. Gelişmemiş ülkelerde aşağıda verilen ekonomik faaliyetlerden hangisinde çalışanların oranı daha fazladır?

- A) Ulaşım
- B) Turizm
- C) Sanayi
- D) Bankacılık
- E) Tarım

7. Aşağıdaki tabloda K, L, M, N ve P ülkelerine ait nüfus özellikleri verilmiştir.

	K	L	M	N	P
Doğum Oranı	I	Yüksek	III	Düşük	Tekrar yükselmekte
Ölüm Oranı	Yüksek	Hızlı düşüş	Yavaş düşüş	IV	Düşük
Nüfusun Doğal Artışı	Yavaş nüfus artışı	II	Yavaşlayan nüfus artışı	Düşen ve sonra istikrarlı nüfus artışı	V
Nüfus Piramidi					

Yukarıdaki numaralandırılmış alanlara aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

	I	II	III	IV	V
A)	Yüksek	Hızlı nüfus artışı	Tekrar düşmekte	Yavaş düşüş	Yavaşlayan nüfus artışı
B)	Tekrar yükselmekte	Yavaş nüfus artışı	Düşük	Düşük	Hızlı nüfus artışı
C)	Yüksek	Hızlı nüfus artışı	Düşmekte	Düşük	Yavaş nüfus artışı
D)	Düşmekte	Yavaşlayan nüfus artışı	Yüksek	Hızlı düşüş	Yavaşlayan nüfus artışı
E)	Düşük	Yavaşlayan nüfus artışı	Yüksek	Yüksek	Hızlı nüfus artışı

8. Nüfusun dağılışı ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Hakkari'de iklim şartları ve yer şekilleri nedeniyle nüfus seyrek.
- B) Yıldız Dağları Bölümü'nde nüfusun seyrek olma nedeni ulaşım ve yer şekilleridir.
- C) Muğla ve çevresinde olumsuz iklim şartlarından dolayı nüfus seyrek.
- D) Taşeli Platosu'nda karstik arazinin fazla ve yer şekillerinin engebeli olması nedeniyle nüfus seyrek.
- E) Çukurova çevresinde ulaşım, ticaret, tarım ve sanayiden dolayı nüfus yoğundur.

- * Demir yolları 1913'e kadar hızla gelişmiş 1950'lerde gerilemeye başlamıştır. 1950'den sonra otomotiv sanayisindeki gelişmeler, demir yollarının gerilemesinde önemli rol oynamıştır.
- * İngiltere'den sonra ABD, Fransa, Belçika, Almanya ve Rusya demir yolu ulaşımını gerçekleştirmiştir. Diğer ülkelere ve sömürgelerine demir yolunu yapanlar da yine bu ülkeler olmuştur.
- * Demir yolları, daha ucuza yük ve yolcu taşınması yönüyle ulaşım açısından büyük bir öneme sahiptir.
- * Hızlı trenlerin icadıyla, yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Hızlı treni ilk Japonya (1960) kullanmıştır.
- * Dünya'da demir yolu ağının en çok gelişmiş olduğu kıtalar Amerika ve Asya'dır.
- * ABD, Kanada, Rusya, Çin ve Hindistan demir yolu uzunluğu fazla olan ülkelerdir.
- * Avrupa'da demir yolu ağının en fazla olduğu yerler Fransa, Almanya, Ukrayna, Polonya ve Romanya'dır.
- * Japonya'da da özellikle hızlı tren teknolojisinde çok ileri düzeye ulaşılmıştır.
- * Asya'nın orta kesimleri ile Orta Doğu, demir yolu ağının en seyrek olduğu yerlerdir.
- * Afrika, demir yolu ağının en az gelişmiş olduğu kıtadır. Bu kıtada demir yolunun en çok gelişmiş olduğu ülke Güney Afrika Cumhuriyeti'dir.
- * Avustralya'da demir yolu ağı yüz ölçümüne oranla daha azdır. Ancak ülkede yerleşim birimlerinin bulunmadığı çöl alanları bir kenara bırakılırsa ülke demir yolu bakımından gelişmiştir.

HAVA YOLU

- * Gelişen çağımızın ihtiyaçlarına cevap verebilecek en hızlı ve giderek en fazla ilgi gören ulaşım yolu, hava yollarıdır.
- * İlk uçakların yapılmasıyla birlikte hava yolu uzun süre askeri amaçlarla kullanılmıştır.
- * Günümüzde her ülkede hava yolu ağları bulunmaktadır.
- * Bu ağlar gelişmiş ülkelerde daha fazladır.
- * Yeryüzünde hava ulaşımının en gelişmiş olduğu yer, Avrupa kıtasıdır.
- * Hava yollarıyla gerçekleşen yük ve yolcu taşımacılığının büyük bir bölümü bu kıtada yapılmaktadır.
- * Bu kıtada hava ulaşımının en çok geliştiği yerler Fransa, Almanya ve İngiltere'dir.
- * Sivil amaçlı ilk hava yolu seferini Fransa başlatmıştır.
- * Hava ulaşımının en yoğun olduğu bir başka yer Kuzey Amerika'dır.
- * ABD, gerek hava limanı sayısı gerek taşınan yük ve yolcu sayısı bakımından dünyada ilk sırada yer almaktadır.
- * Kuzey ve Güney Amerika kıtalarında hava ulaşımının gelişmiş olduğu ülkeler Kanada ve Brezilya'dır.

- * Arazinin insanlar tarafından yanlış kullanılması, bitki örtüsünün tahrip edilmesi gibi nedenlerle gerçekleşen aşınmaya **hızlandırılmış erozyon** ya da **toprak erozyonu** denir.
- * Bitki örtüsünün tahrip edilmesi, hayvanların meralarda aşırı otlatılması, anız yakılması, tarlaların nadasa bırakılması ve tarlaların eğim yönünde sürülmesi erozyonu artırır.
- * Hızlandırılmış erozyonla toprak örtüsü, çok kısa bir sürede taşınır ve tarım alanlarının verimi düşer, meralar verimsizleşir. Erozyonu gerçekleştiren dış kuvvet, bölgenin iklimine göre değişir.
- * Her mevsim yağışlı ve yarı nemli olan yerlerde su erozyonu fazladır.
- * Ekvatorial, Okyanusal, tropikal, muson, Akdeniz ve karasal iklim bölgelerinde su erozyonu fazladır.
- * Çöllerde rüzgâr, yüksek enlemlerde ve yüksek dağların üst kısımlarında buzul aşındırması daha fazladır.
- * Türkiye arazisi, erozyon açısından çok şiddetli, orta şiddetli ve az şiddetli alanlar olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır.
- * Türkiye’de erozyonun en şiddetli olduğu yerler, eğimin fazla ve bitki örtüsünün cılız olduğu alanlardır.
- * Erozyonun çok şiddetli ve orta şiddetli olduğu yerler, Türkiye yüz ölçümünün yaklaşık yarısını oluşturur.
- * Doğu Anadolu’nun güneyi ve batısı, Toroslar, İç Anadolu’nun doğusu, Ege’nin dağlık alanları ve İç Batı Anadolu bölümü erozyonun şiddetli olduğu yerlerdir.

❄️ ÇİĞ

- * **Çiğ**, kar kütesinin yamaç boyunca yuvarlanması, yuvarlandıkça da büyüyerek can ve mal kayıplarına yol açması olayıdır.
- * Çiğ olayını oluşturan başlıca etmenler; yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve dış etmenlerdir. Çiği oluşturan iklim etmenlerinden biri yağıştır.
- * Çiğ olayının gerçekleşmesi için yağışların kar şeklinde ve kar kalınlığının yeterli olması gerekir.
- * Yeni yağan karın zemindeki karla kaynaşmaması, çiğın en önemli nedenidir.
- * Böylece üstteki kar örtüsü yamaç boyunca daha kolay yuvarlanır.
- * Kar örtüsü üzerine yağmur yağması, kar örtüsünün gevşek hale gelerek kaymasına neden olmaktadır.
- * Çiği oluşturan diğer bir etmen ise kar fırtınalarıdır.

1. Kuzey Anadolu Fay Kuşağı (KAF): Saroz Körfezi'nden başlar, Marmara Denizi, İzmit Körfezi, Adapazarı, Bolu, Düzce, Çankırı, Merzifon, Suluova, Erbaa, Niksar, Erzincan, Erzurum, Bingöl ve Muş'u etkileyerek Van Gölü'nün kuzeyine kadar uzanır. 1992'de Erzincan, 1999'da Marmara ve 2011 yılında Van'da gerçekleşen depremler sonucunda can ve mal kayıpları meydana gelmiştir.

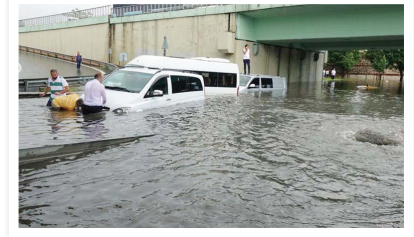
2. Batı Anadolu Fay Kuşağı (BAF): Ege Bölgesi'nde ve Güney Marmara'da çöküntü alanlarında yer alır. Bakırçay, Gediz, Küçük ve Büyük Menderes grabenleri, İzmir Körfezi, Edremit Körfezi kıyıları, Ulubat, Manyas, Bursa, Yenişehir, İnegöl ve İznik bu kuşakta bulunur. 1970 yılında meydana gelen Gediz depremi örnek verilebilir.

3. Doğu Anadolu Fay Kuşağı (DAF): Kızıldeniz üzerinden Lut Gölü hattından Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Hazar Gölü, Elazığ, Bingöl ve Varto güzergahını izleyip KAF ile birleşir. 1966 yılında meydana gelen Varto depremi ile 2003 yılında gerçekleşen Bingöl depremi örnek verilebilir.

- * Marmara ve Ege Bölgesi'nin %95'i 1. derecede deprem bölgesidir.
- * Doğu Anadolu'nun büyük kısmı 1 ve 2. derecede deprem bölgesindeyken Güneydoğu'da risk azdır.
- * Deprem riskinin az olduğu yerler; Doğu Karadeniz kıyıları, Trakya'nın kuzeyi (Ergene), Tuz Gölü'nün çevresi (Konya - Karaman), Mardin, Taşeli Platosu, Anamur Kuşağı'dır.

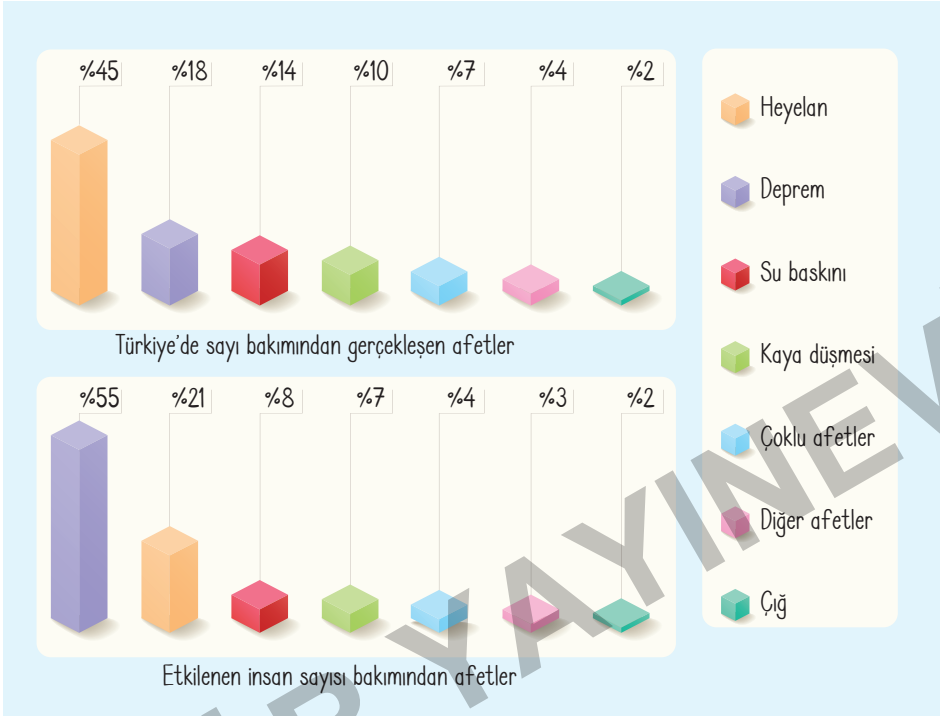
SU BASKINLARI

- * Sel ve taşkınlar ülkemizde kar erimeleri ve ilkbahar aylarındaki yağışlarla birlikte artmaktadır.
- * Sel felaketine en fazla; Hatay, Adana, Edirne, İzmir, Aydın, Zonguldak, Trabzon ve İstanbul illerinde rastlanmaktadır. Ülkemizde su baskınlarına bitki örtüsü tahribatı da neden olmaktadır.
- * Bitki örtüsünün tahrip edildiği yerlerde yüzeyden hızla akan su kısa süre içinde düzlük ve çanaklarda birikerek su baskınları oluşturmaktadır. Yer şekilleri de ülkemizde su baskınlarına etki etmektedir.
- * Orman tahribatı erozyon, betonlaşma ile dere yataklarına yerleşim birimi kurulması ve çöp dökülmesi bu tür olaylara neden olmaktadır.
- * Erozyon sonucu topraksız kalan ya da toprak kalınlığının azalmış olduğu yamaçlarda yağışlar ya da kar erimeleriyle akışa geçen sular kısa süre içinde düzlük ve çanaklarda su baskınları oluşturmaktadır.
- * Şehirleşmeyle birlikte meskenler, asfalt yol ve betonlarla kaplanmakta ve toprağın suyu emme kapasitesi azalmakta ve alt yetersizliğinin etkisiyle su baskınları yaşanmaktadır.
- * Ülkemizde Kayseri, Erzurum, Sivas, Kahramanmaraş, Kayseri, Adana ve Bitlis'te de fazla sayıda insan su baskınlarından etkilenmiştir.

[TEST - 1]

1.

Afetler	Afetleri Gören Yerleşim Birimi Sayısı	Toplam Yerleşim Birimi Sayısına (35.741) (%)
Heyelan	5472	15,31
Deprem	3942	11,03
Su baskını	2924	8,18
Kaya düşmesi	1703	4,76
Diğer afetler	992	2,78
Çiğ	605	1,69

Yukarıdaki grafiklerden ve tablodan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Ülkemizde meydana gelen afetler içinde oran olarak en fazla heyelanın yaşandığına
- B) Afetlerden etkilenen insan sayısı bakımından depremin ilk sırada yer aldığına
- C) Çiğin etkisinin diğer afetlere göre daha az olduğuna
- D) Heyelan ve deprem arasında toplam yerleşim birimi sayısı bakımından %4,28 oranında bir farkın olduğuna
- E) Afetlerden etkilenen insan sayısı bakımından heyelan ve kaya düşmesinin toplam oranının depremden fazla olduğuna

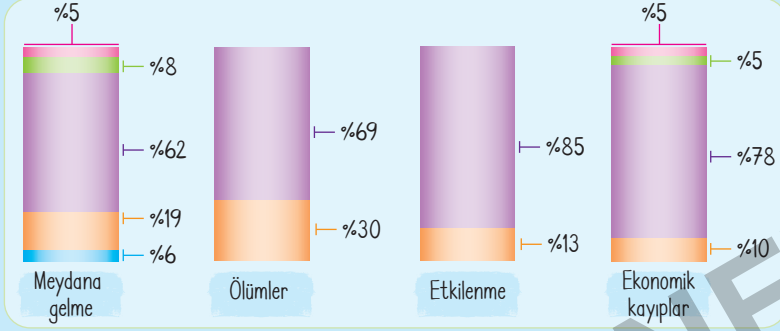
18.

AFETLERİN İNSANİ VE EKONOMİK BEDELİ

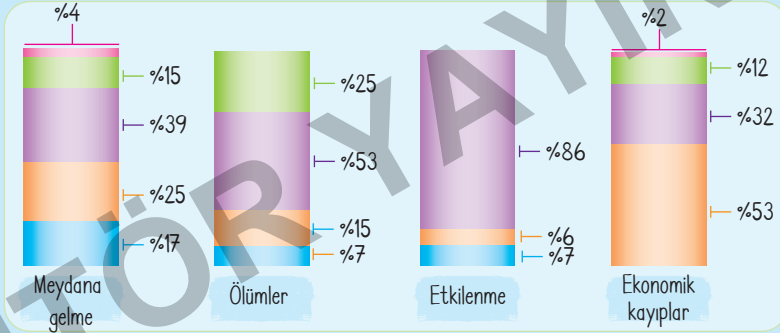
Dünyada son 20 yılda meydana gelen afetlerde yıllık ortalama 500 bine yakın insan hayatını kaybetti.

Afetlerin yol açtığı ekonomik maalet ise yıllık ortalama 100 milyar doları bulmakta.

JEOFİZİK DOĞAL AFETLERİN YOL AÇTIĞI İNSANİ VE EKONOMİK KAYIPLAR

İKLİM İLGİLİ DOĞAL AFETLERİN YOL AÇTIĞI İNSANİ VE EKONOMİK KAYIPLAR

■ Afrika ■ Amerika ■ Asya ■ Avrupa ■ Okyanusya

Yukarıdaki bilgilendirme afişinden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- Doğal afetlerin maddi ve manevi açıdan ülkelere büyük kayıplar yaşattığına
- Amerika'nın iklimle ilgili doğal afetlerde jeofizik olarak meydana gelen doğal afetlere göre ekonomik olarak daha büyük kayıplar verdiğiğine
- Jeofizik olarak meydana gelen doğal afetlerden en fazla Asya'nın etkilendiğine
- İklimle ilgili doğal afetlerde gelişmiş kıtaların kayıp yaşamadığına
- İklim ile ilgili doğal afetlerde genel olarak en az kaybı Okyanusya Kıtası'nın yaşadığına

19.

- Meraların aşırı otlatılması
- Tarıma uygun olmayan alanların tarıma açılması
- Tarım alanlarında yılda birden fazla ürün alınması

Yukarıdakilerden hangileri erozyonu oluşturan yanlış arazi kullanımına örnek gösterilebilir?

- I ve II
- II ve III
- Yalnız I
- I ve III
- I, II ve III

TÜM KİTAP İÇERİKLERİ BURADA!

Tüm kitap içeriklerine ve akıllı tahta içeriklerine ulaşmak için
"Editör Data" uygulamasını indirin.
(Telefonunuzun kamerasını açıp karekodu okutunuz)

İvedik Organize Sanayi 1518 Sok. Matbaacılar Sitesi
Mat-Sit İş Merkezi No.:2/20 Yenimahalle / ANKARA
Telefon: 0 312 384 20 33 Belgegeçer: 0312 342 23 58
WhatsApp: 0 505 925 57 81
www.editoryayinevi.com | bilgi@editoryayinevi.com

ISBN 978-605-280-361-5

9 786052 803615